

INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE
SERIE NOUĂ, SUPPLEMENTUM III

IN MEMORIAM
EUGEN NICOLAE

EDITAT DE
ROXANA DOBRESKU, AUREL VÎLCU

BUCUREȘTI
2025

COPERTA: Dan Iulian MĂRGĂRIT

**MCA SERIE NOUĂ
SUPPLEMENTUM III**

www.mcajournal.ro

**Tehnoredactor: Ofelia COȘMAN
Secretar de redacție: Dana COSTIN**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

In memoriam Eugen Nicolae / ed.: Roxana Dobrescu, Aurel Vîlcu -

Târgoviște: Cetatea de scaun, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-537-820-9

I. Dobrescu, Roxana (ed.)

II. Vîlcu, Aurel (ed.)

902

929

**Toate articolele publicate în *Materiale și Cercetări Arheologice* sunt *peer-reviewed*.
Materiale și Cercetări Arheologice este indexată în următoarele baze de date:
Persée, Copernicus, ERIH PLUS, Scopus, CEEOL, EBSCO și DOAJ.**

Acest volum a fost editat cu sprijinul financiar al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”.

(1955–2024)

SUMAR / SOMMAIRE / CONTENTS

Aurel VÎLCU <i>In memoriam</i> Eugen Nicolae.....	9
Georges DEPEYROT Eugen Nicolae et cinq siècles de numismatique Eugen Nicolae and five centuries of numismatics	31
Adina BORONEANȚ, Monica MĂRGĂRIT One man’s trash is another man’s treasure – the case of the osseous debitage waste from Drăgușeni – <i>Ostrov</i>	39
David BACIU, Adrian BĂLĂȘESCU Preliminary study of the faunal material discovered in an Early Eneolithic feature from Alexandria – <i>Limonagiul</i> settlement (Teleorman County). 2019–2021 campaigns.....	59
Radu BĂJENARU Poveste din trecut. Despre descoperirea depozitului de topoare de la Sinaia A tale from the past. The discovery of the Sinaia axe-hoard	83
Gabriel Mircea TALMAȚCHI Două tezaure de semne monetare descoperite în zona de coastă a Mării Negre din teritoriul istro-pontic Two hoards of monetary signs discovered in the Black Sea coastal area of the Istro-Pontic area.....	99
Pierre DUPONT Transport amphoras of “Milesian” type: originals and local imitations.....	111
Theodor ISVORANU Monede din perioada romană imperială descoperite în zona Orheiului (Republica Moldova) Roman imperial coins from the Orhei area (Republic of Moldova)	119
Lucian MUNTEANU, Lăcrămioara-Elena ISTINA Noi informații despre tezaurul monetar roman imperial de la Măgîrești (jud. Bacău) (CHRE 16297) New information on the Roman imperial monetary hoard from Măgîrești (Bacău County) (CHRE 16297)	139
Mihai DIMA Monede romane dintr-o colecție constituită la Ostrov, jud. Constanța A collection of Roman coins found at Ostrov, Constanța County.....	159
Constantin C. PETOLESCU <i>Cohors II Dacorum</i> . Două trupe auxiliare romane cu număr de ordine identic <i>Cohors II Dacorum</i> . Two Roman auxiliary troops with identical numerical identifiers	173
Radu ARDEVAN, Alin PRALEA Monete antice din colecția lui Ioan Mihályi de Apșa Ancient coins from the collection of Ioan Mihályi de Apșa	177
Mircea DABÎCA, Theodor ISVORANU Cercetări arheologice la Histria, sectorul Sud (2018–2024). Descoperiri monetare Archaeological research at Histria, the South sector (2018–2024). Coin finds.....	189
Adriana PANAITTE Roman roads in Moesia Inferior in the Black Sea coast area	213
Marius BLASKÓ, Zsuzsanna KOPECZNY, Róbert GINDELE, Gergely SZENTHE, Ștefan POPA, Erwin GÁLL Dating grave no. 97 from Vălcani in the light of numismatic and radiocarbon research – contributions to the chronology of H.1.....	237

Aurel-Daniel STĂNICĂ	
Între bizantini și tătari. Cimitirul de la Isaccea – <i>Bagola</i>	
Between Byzantines and Tatars. The necropolis from Isaccea – <i>Bagola</i>	249
Oana DAMIAN	
Despre prezența Hoardei de Aur în situl bizantin de la Nufăru (județul Tulcea)	
The Golden Horde and the Byzantine archaeological site at Nufăru (Tulcea County)	295
Ana BOLDUREANU	
Un fragment din tezaurul de monede tătărești descoperit la Inești, Raionul Telenești, Republica Moldova	
A fragment of the Tatar coin hoard discovered in Inești, Telenești district, Republic of Moldova.....	303
Monica DEJAN, Ana BOLDUREANU	
Considerații despre câteva monede tătărești descoperite în zona Cetății de Scaun a Sucevei	
(a doua jumătate a secolului XIV)	
Considerations about a few Tatar coins discovered in the Suceava Fortress area	
(second half of the 14 th century).....	313
Letiția NISTOR, Adrian BĂTRÎNA	
Vestigiile bisericii lui Alexandru cel Bun de la Mănăstirea Bistrița (județul Neamț). Propuneri de reconstituire	
arhitecturală	
The remains of the Bistrița monastery (Neamț County) founded by Alexander the Good. Proposals for	
architectural reconstructions.....	319
Lilia DERGACIOVA, Alexandr ALEXANDROV	
Matrița sigilară a unui demnitar din sfatul domnesc al lui Ștefan II, domnitorul Țării de Jos a Moldovei	
The seal of a dignitary member in the Princely Council of Stephen II, Prince of Lower Moldova	337
Ioan-Aurel POP, Alexandru SIMON	
Bani pentru cruciadă: Rapoarte sieneze din primăvara anului 1476	
Money for the Crusade: Sieneze Reports from Spring 1476.....	341
Alexandru SIMON	
Documente și monede: <i>Petrusian</i> și lancu de Hunedoara	
Documents and coins: <i>Petrusian</i> and John Hunyadi	349
Gabriel CUSTUREA, Ana-Maria VELTER	
Câteva monede rare din colecția muzeului constănțean	
A few rare coins in the collection of the Constanța Museum	357
Florin Gabriel PETRICĂ, Minodora CÂRCIUMARU, Ovidiu CÎRSTINA, Adrian IONIȚĂ	
Observații asupra a două morminte descoperite în necropola bisericii „Sfânta Vineri” de la	
Curtea Domnească din Târgoviște	
Remarks on two burials in the cemetery of the Sfânta Vineri church from the Royal Court of Târgoviște.....	363
Gabriel VASILE	
Despre un posibil ritual funerar la populațiile medievale din Muntenia prin prisma a doi indivizi descoperiți	
în cimitirul bisericii „Sf. Vineri” de la Curtea Domnească din Târgoviște	
On a possible funerary ritual of Medieval populations in Wallachia as indicated by two individuals buried	
in the cemetery of the Sfânta Vineri church from the Royal Court of Târgoviște	373
Adriana GAȘPAR	
Șoapte din trecut. Fragmente ceramice cu inscripții în limba osmană descoperite la Timișoara	
Whispers from the past. Pottery sherds with Osmanic language inscriptions from Timișoara	391
Daniela MARCU-ISTRATE, Cristian-Florin ANGHELESCU, Roxana BUGOI	
Introducere în studiul sticlei de fereastră descoperite la Catedrala Romano-Catolică și Palatul Episcopal	
din Alba Iulia	
An introduction to the study of the window glass from the Roman-Catholic Cathedral and the Bishop’s Palace	
in Alba-Iulia.....	409

Radu Gabriel DUMITRESCU	
Un nou lot din tezaurul de la Craiova – <i>Strada Nicolae Bălcescu</i> (Sec. XVII–XVIII)	
A new part of the Craiova hoard – <i>Nicolae Bălcescu Street</i> (17 th –18 th centuries).....	433
Mariana ŞLAPAC	
The contribution of the ottomans to the construction of the Vauban-type fortress in Kiliya.....	449
Corneliu Bogdan Nicolae BELDIANU, Camelia Silvia BELDIANU	
<i>Tsuba</i> cu scene evocatoare. O formă de manifestare a unei arte medalistice avant la lettre în Japonia perioadei Edo?	
<i>Tsuba</i> with evocative scenes. An avant la lettre manifestation form of medal art in Japan	463
Abrevieri / Abbreviations / Abbreviations	481

DOCUMENTE ȘI MONEDE: PETRUSIAN ȘI IANCU DE HUNEDOARA

Alexandru SIMON

Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca; e-mail: alexandru.simon@acad.ro

Keywords: Petrusian, Mircea I of Wallachia, Sigismund of Luxemburg, John Hunyadi, George Branković

Abstract: Too seldom have written documents and minted coins been analysed together. The present paper attempts to conduct such a survey based on recently discovered register entries and on peculiar but otherwise known ducats from Wallachia (c. 1410–1418) and Serbia (c. 1451–c. 1455). **1.** The ducats minted by Mircea I of Wallachia together with a certain Petrusian have long been the object of scholarly debate. A coat of arms granted by Ferdinand of Aragon to knights in Sigismund of Luxemburg's retinue (1415) might shed light on Petrusian's identity. **2.** The ducats issued jointly by despot George Branković and John Hunyadi were also subject to controversy. A supplication eventually rejected by Pope Callixtus III (1455) could serve an explanation for their meaning. **3.** Last, but not least, the ducats and sources under scrutiny allow us to raise a question: to what extent does coin minting stand for political stability/ for political segregation? The answer is rather ambivalent.

Cuvinte-cheie: Petrusian, Mircea I al Țării Românești, Sigismund de Luxemburg, Iancu de Hunedoara, Gheorghe Branković

Rezumat: Sursele scrise și monedele au fost analizate împreună mult prea rar. Prezenta lucrare încearcă să realizeze o astfel de analiză pe baza unor înregistrări descoperite recent și a unor ducați deosebiți, dar cunoscuți din Țara Românească (c. 1410–1418) și Serbia (c. 1451–c. 1455). **1.** Ducații bătuți de Mircea I al Țării Românești împreună cu un anume Petrusian au fost mult timp obiectul dezbaterilor științifice. Un blazon acordat de Ferdinand de Aragon cavalerilor din entourageul lui Sigismund de Luxemburg (1415) ar putea face lumină asupra identității lui Petrusian. **2.** Ducații emiși împreună de despotul Gheorghe Branković și Iancu de Hunedoara au fost, de asemenea, subiectul unor controverse. O cerere respinsă în cele din urmă de papa Calixt al III-lea (1455) ar putea explica semnificația lor. **3.** Nu în ultimul rând, ducații și sursele analizate ne permit să ne întrebăm în ce măsură baterea monedelor reprezintă stabilitate politică/ segregare politică? Răspunsul este destul de ambivalent.

La ora actuală, atât cercetările numismatice, cât și cele arhivistice sunt o raritate în studiile asupra Evului Mediu românesc¹, un termen² tot mai văduvit de substanță academică și umană³. Monedele și sursele scrise înfățișate în continuare se doresc a fi argumente pentru importanța cercetărilor de profil, interdisciplinare în cazuri ideale⁴. Afirmția este valabilă și în cazul Țării Românești din secolul al XV-lea, când ea și-a pierdut „întăietatea *valahă*”⁵ în raport cu mai tânăra Moldovă⁶.

ÎN ȘI DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ

Pentru întâia oară, relevanța raportului dintre monede și sursele scrise ne-a apărut în legătură cu Basarab al IV-lea Țepeluș⁷. El a fost cel din urmă domn *transalpin* emitent de monedă⁸. Batjocorit de ultima soție a lui Matia Corvin, Beatrice de Aragon⁹ (pentru care Transilvania se întindea până la Dunăre și îngloba *Valahia Mare*¹⁰), Basarab a reușit să devină moștenitorul athonit al sultanei Mara Branković¹¹ și să-i reziste atât lui Matia Corvin, cât și lui Ștefan al III-lea cel Mare¹². Țepeluș, „oficial” tatăl – postum și nelegitim – al lui Neagoie Basarab¹³, a pierit doar de mâna boierilor săi¹⁴.

¹ Lista proiectelor de cercetare aprobate după anul 2010 în domeniul istorie este grăitoare (detalii la www.cnsc-nrc.ro).

² Papacostea 2001.

³ Este, din păcate, și motivul pentru care au fost strânse aceste materiale în memoria profesorului Eugen Nicolae.

⁴ În cazul arheologiei, funcționalitatea lor a fost deja dovedită (ultima oară: Morintz, Coman 2024).

⁵ Papacostea 2007.

⁶ Nu în ultimul rând din cauza Cetății Albe (Simon 2024a).

⁷ Rezachevici 2001, p. 123–124.

⁸ Iliescu 1975, p. 149–150.

⁹ Farbaký 2012.

¹⁰ Pop, Simon 2021.

¹¹ Bojović, Năsturel 2003, p. 160–161.

¹² Cristea, Coman 2021.

¹³ Vezi și Mehmet 1968, Anexă, nr. 2, p. 928.

¹⁴ Pleșia 1969, p. 53.

Țepeluș se așează de fapt la capătul unui „lanț” domnesc, marcat de recentele, la acea vreme, abuzuri ale lui Vlad al III-lea Țepeș¹⁵. Imaginile, eminate externe, ale acestora nu fac decât să complice înțelegerea „naturii statului” Țării Românești¹⁶ și chiar să îndreptățească imaginea unei oligarhii „temperate prin decapitare”¹⁷ (formulare afirmată prin recursul la secolele următoare¹⁸). Ieșim astfel, la rândul nostru „din țară”¹⁹, și încercăm să ne uităm la Țara Românească prin sorțile celor „plecați din ea”²⁰, nu puțini la număr și nu lipsiți de importanță încă din tulburii ani 1340²¹.

I. PETRUSIAN ȘI PETRU DE VALAJUIA

Petrusian a fost descoperit în anii 1890²² (Pl. I/A). A fost și a rămas una dintre cele mai controversate figuri din istoria Țării Românești de la debutul secolului al XV-lea²³. Identificările „asociatului”, cel puțin pe monede, al lui Mircea I cel Bătrân din anii 1410 (până la 1418, anul morții domnului)²⁴ au variat, fie din considerente științifice (dificultatea lecțiunii²⁵ legendelor ducaților)²⁶, fie din motive naționaliste (nu se putea accepta „ciuntirea” puterii lui Mircea, care-l avea asociat, sigur, la domnie la acea vreme pe fiul și urmașul său Mihail)²⁷. O nouă sursă, scrisă, poate fi de folos în acest caz.

Fiii lui Petru de *Valquja*, Gheorghe și Valentin, au făcut parte din suita lui Sigismund de Luxemburg²⁸, cu ocazia întâlnirii sale de la Perpignan cu Ferdinand I de Aragon (septembrie-noiembrie 1415)²⁹. Cu acest prilej, ei au solicitat un blazon de la regele iberic³⁰, care le-a fost acordat.

Nos Ferdinandus etc. Regalem decet excellenciam ex innexa potestate illis quj armorum insignia preter propria gestare desiderant si ea deuote postantur libenti animo et munifico licenciam elargiri. Cum igitur nobiles Georgius et Valentinus Petri de Valquja³¹ fratres oriundi Regni Hungarie certis respectibus et motiuis honorem ipsorum dilatantibus arma seu signia nobilitatis ante picta deferre elegerint nobisque inde supplicauerint opportunam eis licenciam impartiri, Aduertentes quantum sit primordium homjnibus volentibus esse claros singularem seu discretam armorum habere formulam ab aliquo mundi principum eis indultam et quod in consimilibus principatum fama gloriosius diuulgatur eo pocius si ex remotis partibus talia conferunt oriundis. Tenore presentis arma antepicta quorum campus est albus viridibus floribus circumpictus in cuius ymo extat depictus Clipeus aureus et in eius medio quidam ethiops niger cum eius dextera vibrare videtur lanceam blauj coloris, cum sinistra vero tenet peltam seu vmbonem coloris eiusdem [...] (Perpignan, 20 octombrie 1415)³².

Onoruri asemănătoare au mai primit palatinul Ungariei, Nicolae al II-lea Gorjanski (Garai)³³ și marele comis al curții regale ungare Petru Cech (Cseh) de Levice (Léva)³⁴, Compania ne arată importanța celor doi frați³⁵. Ea era acceptată atât în relație cu Sigismund, cât și cu Ferdinand³⁶.

¹⁵ Recent: Ursprung 2018.

¹⁶ Vezi, din generații și de calități diferite, Giurescu 1971; Neagoe 1977; Coman 2013b.

¹⁷ Djuvara 1987, p. 28.

¹⁸ Pentru riscurile amestecării perioadelor, vezi cazul Sfântului Nifon la Olar, Cristea 2021.

¹⁹ Vezi deja Rusu, Pop 1983.

²⁰ Simon 2024b.

²¹ Cf. deja Sacerdoțeanu 1936. Pentru date: Simon 2022.

²² Réthy 1892.

²³ Sinteze și interpretări la Iliescu 2008, p. 145, 153; Oberländer-Târnoveanu 2012, p. 62–64.

²⁴ După cum se știe, personajul nu apare în documentele interne păstrate din vremea domniei lui Mircea (DRH 1966, nr. 8–39, p. 22–84) și cu, posibila excepție de mai jos, lipsește și din cele externe.

²⁵ Epoca ne oferă destul exemple de lecțiunii complicate și când suportul era pergamentul sau hârtia (pe lângă cazul cavalerului iberic Mudarra de mai jos, vezi Körmeny 2001, p. 51–52; Ćirković 2007, p. 420–421).

²⁶ Lecțiunea *ban* în loc de *ian* este sigur tentantă deoarece nu se cunosc bani ungari de Severin între 1393 și 1428, cu excepția lui Pipo Spano între 1408 și 1409 (Engel 2000, sub voce „Szörényi bán”).

²⁷ Vezi deja Panaitescu 1944, p. 53–57.

²⁸ Pentru aceasta, dar fără amintirea fraților, vezi Áldásky 1927, p. 34–37, 104–105.

²⁹ Catafau *et alii* 2018.

³⁰ Simon 2025. În istoriografia maghiară sursa a fost pomenită o singură oară (Anderle 1996, p. 409–410, nota 40).

³¹ Suprascris. În text (tăiat): *Vallria, Valliria* sau *Vallocia*. *Valaquia* la Vendrell Galostra 1971, nr. VI, p. 238.

³² ACA, Real Cancilleria, Registros, *Ferran I*, reg. 2395. 1414–1416 [= *Gratiarum*, reg. IV. 1415, mayo-1416, marzo, și *Donacionum*, l. 1414, agosto-1415, noviembre], f. 147^v. Pentru o ediție critică integrală: Simon 2025, p. 29–32.

³³ Árvai 2014, p. 321–322, 327. El a fost admis în „Ordinul Ulciorului și al Grifonului” (*Orden de la Jarra y el Grifo*), întemeiat de Ferdinand în 1403 (MacKay 1998, p. 132–139).

³⁴ Marek 2011, p. 266–267. El a primit un blazon în aceeași zi cu frații din *Valahia* (Fejépataky 1897).

³⁵ Vezi în comparație – și mai – bine documentata suită – de mai târziu – a lui Sigismund de la Siena (Kovács 2018).

³⁶ Reținem și că, în afară de calitatea de fii ai lui Petru de *Valahia*, frații nu aveau alte atribute de putere/dregătorii.

Dincolo de „etiopianul negru”, în picioare, cu lance și cu scut, din centrul blazonului lor³⁷, actul regal atrage atenția prin numele și prin definirea părintelui celor doi frați³⁸. Petru, nume mai puțin răspândit în Țara Românească în acea perioadă³⁹, era de rang princiar (domnesc în cuvintele noastre)⁴⁰. Sub rezerva că, la acea vreme și Moldova (cunoscută totuși drept Moldova lui Ferdinand de Aragon din 1412⁴¹) începuse să fie desemnată drept *Valahia*⁴², propunem identificarea tatălui lui G<h>eorg<he> și Valentin cu *Petrusian*, singurul Petru din Țara Românească potrivit pentru a fi părintele celor doi cavaleri de la curtea lui Sigismund, cinstiți de Ferdinand la Perpignan⁴³.

II. ВОЕВОДА ИВАНИШЬ ȘI ELISABETH FILIA VLRICI

Pe când G<h>eorg<he> și Valentin erau la Perpignan⁴⁴, alt cavaler *valah* de al lui Sigismund și – pretins cel puțin – membru al dinastiei Basarabilor⁴⁵, Voicu, își găsisese deja locul în Transilvania⁴⁶. El primise, la 1409, domeniul Hunedoarei de la monarhul luxemburghez⁴⁷. Aceasta dusese la un atac violent asupra Transilvaniei din partea lui Mircea I⁴⁸ (la 1399, și el primise „un *Hunyad*” de la Sigismund)⁴⁹. Peste nici un secol (pe la 1502), Ioan Corvin, ban al Slavoniei, Croației și al Dalmației⁵⁰, avea să-și înfățișeze bunicul, lancu de Hunedoara, drept descendentul lui Mircea⁵¹. Ar fi fost al treilea „tată”, de dinainte de Mohács, pentru lancu, după Voicu și însuși Sigismund⁵².

În contextul de față, sunt de reținut conexiunile sârbești ale lui Mircea și – în special – ale lui lancu (mama lui lancu⁵³ a fost socotită și sârboaică de rang înalt⁵⁴, iar cea a lui Mircea⁵⁵ ar fi fost fiica lui Lazăr Hrebeljanović⁵⁶). Despotul Serbiei, Gheorghe Branković⁵⁷, a și emis monede alături de lancu⁵⁸ (așa cum tatăl sultanei Mara a făcut-o și în sud, împreună cu regele Bosniei, Ștefan I Tomaš⁵⁹). Iar emisiunile monetare comune au continuat și după ce lancu nu a mai fost regent al Ungariei (1452)⁶⁰. Explicația ar fi una matrimonială⁶¹. Mezinul lui lancu, Matia, s-a căsătorit cu Elisabeta de Celje, nepoata de fiică a lui Gheorghe (1453/1454)⁶². Mariajul, încheiat prin decesul Elisabetei (decembrie 1455), nu a fost lipsit de probleme majore, inclusiv „interne”, de familie⁶³.

Ladislaus Johannis de Huniad comes Bistricensis laicus Transilvaneni diocesi et Elisabeth filia Vlrici comitis Cilie mulieris Zagradiensis diocesis [petunt] ut matrimonium, quod ex certis rationabilibus causis desiderarent matrimonialiter copulari, tamen quia Mathias, frater carnalis dicti Ladislai tunc in XII, nunc autem in terciodecimo sue etatis anno constitutus matrimonium seu verius sponsalia cum dicta Elisabeth per verba sonantia de presenti, licet re vera propter defectum etatis dicti Mathie essent sponsalia de futuro, contraxit, quaquidem Elisabeth ab ipso Mathia incognita penitus nec in aliquo attemptata fuit, eorum itaque in hac parte desiderium adimplere non

³⁷ Karadja 1927, p. 66, 81; Cernovodeanu 1977, p. 77–78; Rezachevici 1987.

³⁸ Reamintim că actul pentru frații nu a fost copiat în același registru cu cel pentru Cech (Simon 2025, p. 28, nota 65).

³⁹ Prezent însă între români din Transilvania (pe lângă indicii volumelor DRH, vezi Rusu *et alii* 1989, p. 319).

⁴⁰ *De Valquja* nu poate fi tradus prin „din Valahia”, deoarece fiii erau *oriundi Regni Hungarie/ „originari din...”*.

⁴¹ Pippidi 2007; Spinei 2009.

⁴² Papacostea 2016, p. 89, 91, 108.

⁴³ Frații veneau și dintr-o „lume de cavaleri”. Inclusiv Mircea pare să fi avut un ordin cavaleresc (Rohlik 2007, p. 166).

⁴⁴ În comparație cu alte „neamuri *valahe*” (Simon 2024b), cei doi par să fi fost recent veniți în Regatul Ungariei, neavând încă un domeniu.

⁴⁵ Nagy, Szilágyi 2022.

⁴⁶ Vezi acum și Simon 2024c, p. 285–291.

⁴⁷ MNL-OL, Diplomatikai Levéltár, [nr.] 37591–37592 (18 octombrie 1409–10 februarie 1410).

⁴⁸ MNL-OL, Diplomatikai Levéltár, [nr.] 73910 (8 mai 1410; și în DRH, D, I, nr. 113, p. 183).

⁴⁹ MNL-OL, Diplomatikai Levéltár, [nr.] 28768 (23 ianuarie 1399; și în DRH, D, I, nr. 104, p. 171).

⁵⁰ Recent: Kozak 2021; Miljan, Simon 2021.

⁵¹ BStB, Codices, Abendländische Handschriften, Codices Germanici Monacenses, [nr.] 5350, p. 89–263 (*Gräff Zillische Cronnica*), la p. 174.

⁵² Ultima oară: Simon 2024d, p. 40–51.

⁵³ Nume de origine sud-slavă/sârbească, răspândit deja însă între români (Pop 2008, p. 129–132).

⁵⁴ Precum în cazul „adaptării” din anturajul lui Ioan Corvin (*cf.* deja Pop, Simon 2018, p. 85–86).

⁵⁵ Nume de origine bosniacă (Decei 1978, p. 213, nota 7), cunoscut anterior mai ales în sud, la fel ca numele Dragoș (de exemplu: Stipišić, Šamšalović 1982, nr. 81, p. 160; nr. 148–149, p. 207–208).

⁵⁶ În această veche problemă: Panaitescu 1944, p. 46–47; Șerbănescu, Stoicescu 1987, p. 8–11; Pippidi 2013, p. 78.

⁵⁷ Spremić 1999.

⁵⁸ Jovanović 2002, nr. 39–40, p. 136; vezi și nr. 45–46, p. 139.

⁵⁹ Din 1446, ei au trebuit să împartă minele de la Srebrenica (Jovanović 2002, nr. 41, p. 136; Dedić 2021, p. 191–193).

⁶⁰ Krstić 2014, p. 261–262, nota 193 (cu istoriografia sârbă mai veche).

⁶¹ Nu ar fi deloc un caz unic, și din cauza atât a zestreii miresei (Fine 1987, p. 129), cât și a „darului de dimineață” (*Morgengabe*) al mirelui (Skorka 2025, p. 100).

⁶² Din istoriografia maghiară: Pálosfalvi 2015, p. 428; Fedeles 2018, p. 238; Tóth 2019, p. 116; Szábó 2020, p. 161.

⁶³ Orientativ: Damian 2011, p. 102–114, 114; Andrić 2016; Szábó 2020.

potest: quare supplicat etc. ut non obstante matrimonium inter se libere con-trahere possint et post contractum licite remanere prolemque etc. de gratia speciali [ziua cererii și locul emiterii ei nu au fost înregistrate]⁶⁴.

Trecând peste „cancanuri” (Elisabeta și fratele mai mare al lui Matia, Ladislau, au cerut papei desfacerea căsătoriei dintre Elisabeta și Matia pentru ca nepoata despotului și fiul fostului regent să se poată uni în mod legitim⁶⁵, ori faptul că Ladislau și Matia erau frați vitregi⁶⁶, intrarea din mai 1455 din registrul pontifical este valoroasă întrucât ne cere să reprivim ducații emiși, după 1453⁶⁷, de *ВОЕВОДА ИВАНИШЬ* („voievodul Ivaniș”), împreună cu despotul Gheorghe⁶⁸ (Pl. I/B). Pentru ca astfel de monede să poată fi emise, cei doi trebuia să împartă autoritatea asupra unui teritoriu, fie și doar nominal (ceea nu mai era cazul, teoretic, după demisia lui Iancu din funcția de regent)⁶⁹.

Căsătoria dintre Matia și Elisabeta, agreată încă din 1451⁷⁰, motivează asocierea dintre Iancu, încununat – s-ar părea – cu un *titulus fictus* (el nemaifiind nici voievod al Transilvaniei)⁷¹, și Gheorghe, dar nu oferă pământul acoperit de „uniunea monetară”⁷². Cu incertitudinile de rigoare, acesta trebuie să fi fost parte măcar din *Podunavia*⁷³ lui Mircea⁷⁴, dar și a lui Ștefan Lazarević⁷⁵, „tatăl adoptiv” al lui Gheorghe Branković și fiul lui Lazăr Hrebeljanović de la Kossovopolje⁷⁶.

(IN)STABILITATEA SURSELOR ȘI A STĂPÂNIRILOR

Cea din urmă asociere/ipoteză ne arată deopotrivă riscuri și perspective. Podunavia a apărut pentru prima dată în titlul țarului Ioan Alexandru al Bulgariei, ginerele lui Basarab „de la *Posada*”⁷⁷. La 1444, în schimbul domeniilor din Ungaria ale despotului Serbiei, Gheorghe Branković, voievodul Transilvaniei, Iancu de Hunedoara a jurat – strâmb – pacea ungaro-otomană⁷⁸; Vladislav I/al III-lea Jagiello, regele Poloniei și al Ungariei, și legatul papal Giuliano Cesarini i-au promis coroana regală a Bulgariei⁷⁹, iar Iancu a plecat la război contra lui Murad al II-lea⁸⁰. Aceasta i-a atras ura lui Gheorghe și, mai ales, a fiicei sale, Mara, soția lui Murad⁸¹. Ulterior, Iancu a preluat, ca urmaș legitim, domeniile ungare ale lui Frujin⁸², fiul lui Ioan Șișman, fiul lui Ioan Alexandru⁸³.

Riscuri, perspective, îndoieli și ipoteze sunt conturate și prin primul caz înfățișat mai sus. La 1416–1418, Țara Românească ar fi fost împărțită între: *Petrusian*⁸⁴, Mircea I și Mihail⁸⁵. După ce Mircea ieșise învins din războiul civil otoman

⁶⁴ APA, Penitențieria Apostolică, Registra Matrimonialium et Diversorum, reg. 6, ff. 174^v–175^r; Erdélyi 2011, p. 109–110, nota 1.

⁶⁵ Cererea le-a fost – până la urmă – respinsă de papa Calixt al III-lea, iar căsătoria dintre Matia și Elisabeta a fost recelebrată (HHStA, Allgemeine Urkundenreihe, 1455.VIII.1; Chmel 1838, nr. 71–72, p. 82–83).

⁶⁶ Conform mențiunii „frate carnal” din suplica lui Ladislau și a Elisabetei (Dani *et alii* 1965, p. 79).

⁶⁷ Pe baza activității monetăriei de la Rudiște, între Belgrad și Cuvin (Krstić 2014, p. 262), Rudiște intrând în posesia lui Iancu de Hunedoara în 1453 (Kalić 1967, p. 305–306). O datare mai strânsă ar fi de mare interes datorită atitudinii lui Iancu și al lui Gheorghe din timpul asediului otoman al Constantinopolului (Pall 1975; Pop, Simon 2023) din acea primăvară și prezenței unor contingente sârbești și *v(a)lahe* în oastea lui Mehmed al II-lea (Elissen 1857, p. 212–213; Damian 2017, p. 8; Macinanti 2017, p. 30).

⁶⁸ Precizăm că numele voievodului apare pe avers, în timp ce pe revers figurează leul familiei Branković, fără vreo legendă. Anterior, pe revers apărea DESPO GVRG (cu despotul întronat), iar pe revers + IOHANESD:HW R VNGARI (cu stema Ungariei, fasciile arpadiene și crucea cu două traverse, combinată cu corbul familiei de Hunedoara). Despre aceste tipuri de ducați, Jovanović (2002, nr. 39–40, p. 136) a presupus că au fost bătute cu ocazia logodnei dintre Matia și Elisabeta la 1451 (primul) și cu prilejul căsătoriei dintre cei doi copii la 1455 (al doilea). Dar, în vara anului 1455, Iancu nu mai era de aproape trei ani regent al Ungariei.

⁶⁹ Spre deosebire de Tomaš, în cazul „partajului de la Srebrenica” cu Branković, Iancu nu avea, după 1452 și în cazul Rudiște-i, o țară care să-i justifice titlul de voievod (Tomaš a fost GOS<podar> al Bosniei pe monedele comune).

⁷⁰ Teleki 1853, nr. 147, p. 305–312 (7 august 1451).

⁷¹ Oficial, Iancu a renunțat la dregătoria de voievod când a fost ales regent (1446). Subiectul ar merita reluat, nu în ultimul rând deoarece el a asumat și titlul de voievod al Țării Românești un an mai târziu (Pall 1963, Anexă, p. 1067).

⁷² Este evident că posesia Rudiște-i era un argument, dar nu unul suficient pentru o asemenea emisiune monetară. Sau lui Iancu îi lipsea atât de mult puterea pierdută încât era gata să folosească de orice mijloc pentru a o reafirma? Mai demult, am fi inclinat să răspundem pozitiv la întrebare (Simon 2009).

⁷³ Coman 2013a.

⁷⁴ Vezi și Iosipescu 1987, p. 434–436.

⁷⁵ Popović 2010a.

⁷⁶ Mama lui Gheorghe fusese Maria (Mara), fiica lui Lazăr și sora lui Ștefan (Spremić 1999, p. 18–31).

⁷⁷ Petkov 2008, nr. 215, p. 468. Doar anul bizantin a fost înscris: 6845 (1 septembrie 1336–31 august 1337).

⁷⁸ Krstić 2011.

⁷⁹ Pe larg inclusiv la Engel 1994, p. 248–249, 255–256.

⁸⁰ Jefferson 2012, p. 406–424.

⁸¹ În raport cu acordul matrimonial din vara anului 1451 dintre vechii dușmani, vezi și Popović 2010b, p. 83–84.

⁸² Sasinek 1874, nr. 8, p. 77.

⁸³ Iar Șișman I-ar fi răpus în luptă pe Dan I, fratele (vitreg), predecesorul și rivalul lui Mircea I (Bogdan 1891, p. 497).

⁸⁴ După cum s-a remarcat deja, *Petrusian* apare întotdeauna pe revers însă și neînsoțit de particula teoforă *lw* (Tadin 1977), așezată înaintea lui Mircea, dar și a lui Mihail. Evident, *Petrusian* nu era de același rang cu cei doi, adică, puterea sa nu era de natură divină. Este astfel posibil ca el să fi fost într-adevăr un ban – mai special – de Severin, „între” Mircea și Sigismund (reamintim și aici: nu se cunosc bani regali ungari de Severin în anii 1410).

⁸⁵ Lăsăm, desigur, la o parte subiectul pierderii/păstrării de către Mircea I a Dobrogei (merită revăzut Năsturel 2020).

(1412–1413)⁸⁶, Sigismund de Luxemburg⁸⁷ controla în bună măsură situația din Țara Românească⁸⁸, chiar dacă Mircea devenise, în mediul de limbă germană⁸⁹, sinonim cu numele domnului Țării Românești, în maniera numelui Basarab⁹⁰. Per ansamblu, imagine (post-) bizantină (otomană) a unei Țări Românești lăsată în ruine de Mircea, cu ai săi numeroși bastarzi („exemplu” urmat și de către fiul Mihail), pare să se justifice⁹¹.

Cazurile de mai sus mai arată ceva, probabil mai sigur. Emiterea de monedă nu este un indiciu infailibil pentru stabilitate politică. Dimpotrivă, ea poate fi un excelent indicator al instabilității, al fragmentării statale chiar. Precum „istoria mare”, și numismatica și paleografia sunt relative.

MULȚUMIRI

Mulțumim profesorilor Aleksandar Uzelac (Beograd) și Aurel Vlăcu (București) pentru generosul sprijin acordat.

BIBLIOGRAFIE

ACA – Archivio de la Corona de Aragon, Barcelona

APA – Archivio Poenitentiară Apostolică, Città del Vaticano/Roma

BStB – Bayerische Staatsbibliothek, München

HHStA – Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien

MNL-OL – Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Budapest

Anderle 1996 – Á. Anderle, *Az aragón kapcsolat (V. Alfonz, el Magnánimo és a magyar trón)*, Történelmi Szemle 38(4), 1996, p. 401–411.

Andrić 2016 – S. Andrić, *Saint John Capistran and Despot George Branković: An Impossible Compromise*, Byzantinoslavica 74, 2016, p. 202–227.

Áldássy 1927 – A. Áldássy, *Zsigmond király és Spanyolország*, Budapest 1927.

Árvai 2014 – T. Árvai, „magnus comes de Hungaria”: *Garai Miklós nádor Nyugat-Európában*, in: A. Bárány, L. Pósán (eds.), *Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. Évfordulója alkalmából*, Debrecen, 2014, p. 316–327.

Bogdan 1891 – I. Bogdan, *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung*, Archiv für Slawische Philologie 13, 1891, p. 481–543.

Bojović, Năsturel 2003 – B. Bojović, P. Ș. Năsturel, *Les fondations dynastiques du Mont-Athos : des dynasties serbes et de la sultane Mara aux princes roumains*, RESEE 61(1–4), 2003, p. 149–176.

Catafau et alii 2018 – A. Catafau, N. Jaspert, Th. Wetzstein (eds.), *Perpignan 1415. Un sommet européen à l'époque du Grand Schisme d'Occident* (=Geschichte und Kultur der iberischen Welt 15), Zürich, 2018.

Cernovodeanu 1977 – D. Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, 1977.

Chalcocondil 1958 – L. Chalcocondil, *Expuneri istorice* (=Scriptores Byzantini 2), ediție V. Grecu, București, 1958.

Chmel 1838 – J. Chmel, *Materialen zur österreichische Geschichte. Aus Archiven und Bibliotheken*, vol. II, Wien, 1838.

Ćirković 2007 – S. Ćirković, *O jednoj srpsko-ugarskoj alijansi*, ZRVI 44(2), 2007, p. 411–421.

Coman 2013a – M. Coman, *Podunavia și relațiile sârbo-muntene în secolele XIV–XVI*, în: O. Cristea, R. G. Păun (eds.), *Istoria. Utopie, amintire și proiect de viitor. Studii oferite profesorului Andrei Pippidi la împlinirea a 65 de ani*, Iași, 2013, p. 239–258.

Coman 2013b – M. Coman, *Putere și teritoriu. Țara Românească medievală (secolele XIV–XVI)*, Iași, 2013.

Cristea, Coman 2021 – O. Cristea, M. Coman, *O scrisoare pierdută. Ștefan cel Mare și boierii de margine ai Țării Românești*, Analele Putnei 9(1), 2013, p. 23–52.

Damian 2011 – I. M. Damian, *Ioan de Capestrano și cruciada târzie*, Cluj-Napoca, 2011.

Damian 2017 – *La Strategicon adversum Turcos a di Lampugnino Birago* (=Antiquitates 47), editor I. M. Damian, Roma, 2017.

Dani et alii 1965 – J. Dani, Z. Jakó, D. Prodan, A. Răduțiu (eds.), *Glosar de termeni și expresii din documentele latine privind istoria medie a României*, București, 1965.

Decei 1978 – A. Decei, *Două documente turcești privitoare la expedițiile sultanilor Baiazid I și Murad al II-lea în Țările Române*, în: A. Decei, *Relații româno-orientale*, ediție V. Ciocîltan, București, 1978, p. 209–222.

Dedić 2023 – E. Dedić, *The Bosnian Kingdom and the Serbian Despotate (1402–1459)* (=Historical Monographs 28), Cazin – Sarajevo, 2023.

Diaconescu, Érszegi 1998 – M. Diaconescu, G. Érszegi, *Documenta quibus Hungariae, Valachiae et Moldaviae relationes melius illustrantur*, Mediaevalia Transilvanica 2(2) (1998), p. 283–288.

Djuvara 1987 – N. Djuvara, *Les grands Boïars ont-ils constitué dans les Principautés Roumaines une véritable oligarchie institutionnelle et héréditaire ?*, Südost-Forschungen 46 (1987), p. 1–56.

DRH 1966 – *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, I. 1250–1500, editori P[etre]. P. Panaitescu, D. Mioc, București, 1966.

DRH 1977 – *Documenta Romaniae Historica*, D. *Relațiile între Țările Române*, I. 1222–1456, editori Ș. Pascu, C. Cihodaru, K. G. Gündisch, D. Mioc, V. Pervain, București, 1977.

Ducas 1958 – [M.] Ducas, *Istoria turco-bizantină. 1341–1462* (=Scriptores Byzantini 1), ediție Vasile Grecu, București, 1958.

Elissen 1857 – *Analekten der mittel- und neugriechischen Literatur*, III. *Anekdoten Graeco-barbara*, editor Adolf Elissen, Leipzig, 1857.

Engel 1994 – P. Engel, *János Hunyadi and the Peace of Szeged*, Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae 47(3), 1994, p. 241–257.

⁸⁶ Kastritsis 2007, p. 137–142.

⁸⁷ Pentru locul *valah* (chiar *dacic*) special al lui Sigismund la începutul secolului al XV-lea, vezi Pop, Simon 2025.

⁸⁸ Ceea ce a dus la o reacție anti-ungară (și pro-otomană?), care a determinat o campanie împotriva *valahilor transalpini* înainte de 17 iulie 1417 (Diaconescu, Érszegi 1998, nr. 1, p. 283).

⁸⁹ În raport cu acesta amintim cazul lui Pancațiu cel Înțelept (*Pankras der Weiße*), numele tatălui lui Mircea I, Radu I, în anturajul lui Sigismund (Windecke 1893/1897, p. 294/p. 316–317).

⁹⁰ De exemplu, la 1423, Dan al II-lea era numit *Merz Weida* (BStB, Codices Latini Monacenses, [nr.] 903, f. 235r).

⁹¹ Chalcocondil 1958, p. 158; Ducas 1958, p. 249–250.

- Engel 2000 – P. Engel, *Magyarország világi archontológiája. 1301–1457* [ediție digitală], Budapest, 2000.
- Erdélyi 2011 – G. Erdélyi, *Married the sister of his late wife: The Negotiation of Kin-marriages in Renaissance Hungary*, *Specimina Nova* 6, 2011, p. 109–127.
- Farbaky 2012 – P. Farbaky, *The Sterile Queen and the Illegitimate Son: Beatrice of Aragon and John Corvinus's Rivalry at Matthias Corvinus's Court*, în: H. Dáňová, K. Meziohoráková, D. Prix (eds.), *Artem ad vitam. Kniha k počtĕ Ivo Hlobila*, Praha, 2012, p. 419–428.
- Fedele 2018 – T. Fedele, *Néha szerelembe keveredett egy-egy nőcskével: Matyas kiraly es a szebbik nem*, în: Z. Csabai, A. Dévényi, F. Fischer, P. Hahner, G. Kiss, J. Vonyó (eds.), *Pecsi Torteneti Katedra*, Pécs, 2018, p. 237–251.
- Fejérpataky 1897 – L. Fejérpataky, *A Hettyey család Aragoniai czimere*, *Turul* 15, 1897, p. 187–189.
- Fine 1987 – J. V. A. Fine, *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, Ann Arbor, 1987¹.
- Giurescu 1971 – D. C. Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV–XV*, București, 1973.
- Iliescu 1975 – O. Iliescu, *Ducații Țării Românești cu numele lui Basarab voievod*, SCN 6, 1975, p. 139–152.
- Iliescu 2008 – O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, ediție E. Oberländer-Târnoaveanu, I. Căndea, Brăila, 2008.
- Iosipescu 1987 – S. Iosipescu, *Două chestiuni de geografie istorică: I) în Podunavia sub Marele Mircea Voievod al Țării Românești; II) locul bățăliei de la „Rovine”*, în: I. Pătrou (ed.), *Marele Mircea Voievod*, București, 1987, p. 430–446.
- Jefferson 2012 – J. Jefferson, *The Holy Wars of King Wladislas and Sultan Murad: The Ottoman-Christian Conflict from 1438–1444* (=History of Warfare 76), Leiden – Boston, 2012.
- Jovanović 2002 – M. Jovanović, *Serbien [!] Medieval Coins*, Belgrade, 2002.
- Kalić 1967 – J. Kalić, *Београд у средњем веку*, Beograd, 1967.
- Karadja 1927 – C. Karadja, *Delegații din țara noastră la Conciliul de la Constanța (în Baden) în anul 1415*, (A)ARMSI 5, 1927, p. 59–91.
- Kastritsis 2007 – D. J. Kastritsis, *The Sons of Bayezid. Empire building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402–1413* (=The Ottoman Empire and its Heritage 38), Leiden – Boston – Köln, 2007.
- Kovács 2018 – P. E. Kovács, *König Sigismund in Siena*, Budapest, 2018.
- Kozak 2021 – P. Kozak, *Listiny knížete Jana Korvína (1473–1504) a jeho úředníků uložené v českých archivech: originály, opisy i výtahy a zmínky v písemnostech jiných vydavatelů*, *Sborník Archivních Prací* 71(1), 2021, p. 137–204.
- Körmeny 2001 – K. Körmeny, *Nagy Lajos király ismeretlen szupplikációja az ÖNB Cod.2042 jelzetű kódexében*, în: V. Bácskai, G. Kövér (eds.), *Írástörténet, szakszerűsödés. Velem 1992/ A Hajnal István Kör velemi konferenciája 1992. szeptember 10–12* (=Rendi társadalom – polgári társadalom 6), Szombathely, 2001, p. 47–52.
- Krstić 2011 – A. Krstić, *Документи о угарским поседима деспота Ђурђа датум у залог Јовану Хуњадију 1444. године*, Мешовита грађа 32, 2011, p. 125–126.
- Krstić 2014 – A. Krstić, *Чланови династија југоисточне Европе у средњовековној Угарској* [teză de doctorat (Универзитет у Новом Саду)], Novi Sad, 2014.
- Macinanti 2017 – F. Macinanti, *Il Liber IV del poema Constantinopolis di Ubertino Posculo* [lucrare de masterat (Università La Sapienza)], Roma 2017.
- MacKay 1998 – A. MacKay, *Ferdinand of Antequera and the Virgin Mary*, în: I. Macpherson, A. MacKay (eds.), *Love, Religion and Politics in Fifteenth Century Spain*, Leiden – Boston – Köln, 1998, p. 132–139.
- Marek 2011 – M. Marek, *The Noble Family of Cech from Levice in the Middle Ages*, *Studia Historica Tyrnaviensia* 11–12, 2011, p. 253–267.
- Mehmet 1968 – M. A. Mehmet, *Două documente turcești despre Neagoe Basarab*, RI 21(5), 1968, p. 923–928.
- Miljan, Simon 2021 – S. Miljan, A. Simon, *Înnobilarea venețiană a lui Ioan Corvin (1497)*, *Corviniana* 14, 2021, p. 65–70.
- Morintz, Coman 2024 – A. Morintz, M. Coman, *Cimitirele medievale de la Buftea–La Cârna/ Mănești. O interpretare pe baza monedelor depuse în morminte*, MCA 20, 2024, p. 211–231.
- Nagy, Szilágyi 2022 – L. Nagy, E. R. Szilágyi, *Câteva date noi despre genealogia familiei Olahus, Hunyadi și Dracula (Vlad Țepeș)*, SMIM 40, 2022, p. 125–164.
- Năsturel 2020 – P. Ș. Năsturel, *Une victoire du voievode Mircea l'Ancien sur les Turcs devant Silistra (c. 1407–1408)*, în: E. C. Antoché, L. Cotovanu, I.-A. Tudorie (eds.), *Études d'histoire byzantine et post-byzantine* (=Bibliothèque de l'Institut d'Études Sud-Est Européennes 8), București – Brăila, 2020, p. 23–33.
- Neagoe 1977 – M. Neagoe, *Problema centralizării statelor feudale românești Moldova și Țara Românească*, Craiova, 1977.
- Oberländer-Târnoaveanu 2012 – E. Oberländer-Târnoaveanu, *Untagling Ariadne's Thread – Contributions to the „Archeology” [!] of the Romanian Medieval Numismatics. I. The Early Stage of Wallachian Coinage – From Vladislav I to Mircea the Elder (cca. 1364–1418)*, CN 18, 2012, p. 27–76.
- Pall 1963 – F. Pall, *Intervenția lui Iancu de Hunedoara în Țara Românească și Moldova în anii 1447–1448*, RI 16(5), 1963, p. 1049–1072.
- Pall 1975 – F. Pall, *Relazioni di Giovanni di Hunedoara con l'Italia negli anni 1452–1453 (documenti inediti preceduti da uno studio)* (I–II), RESEE 13(3–4), 1975, 3, p. 453–478; 4, p. 559–594.
- Panaiteescu 1944 – P[etre] P. Panaiteescu, *Mircea cel Bătrân*, București, 1944¹.
- Papacostea 2001 – Ș. Papacostea, *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*, București, 2001.
- Papacostea 2007 – Ș. Papacostea, *Politica externă a lui Ștefan cel Mare: opțiunea polonă (1459–1472)*, SMIM 15, 2007, p. 13–28.
- Papacostea 2016 – Ș. Papacostea, *Istorie și geopolitică. Geneza statului în trecutul românesc*, București, 2016.
- Pálosfalvi 2015 – T. Pálosfalvi, *Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála*, *Századok* 149(3), 2015, p. 383–441.
- Petkov 2008 – K. Petkov, *The Voices of Medieval Bulgaria. Seventh-Fifteenth Century: The Records of a Bygone Culture* (=East-Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450, V), Leiden – Köln – Boston, 2008.
- Pippidi 2007 – A. Pippidi, *«Tam longinquis partibus». Un chevalier castellan en Moldavie au XVe siècle*, RESEE 45(1–4) (2007), p. 149–152.
- Pippidi 2013 – A. Pippidi, *Despre „Dan voievod”. Rectificări cronologice și genealogice*, SMIM 31, 2013, p. 47–96.
- Pleșia 1969 – D. Pleșia, *Neagoe Basarab. Originea, familia și o scurtă privire asupra politicii Țării Românești la începutul veacului al XVI-lea (I)*, *Valachica* 1, 1969, p. 45–60.
- Pop 2008 – I.-A. Pop, *Numele din familia regelui Matia Corvinul: de la izvoarele de epocă la istoriografia contemporană*, SMIM 26, 2008, p. 111–138.
- Pop, Simon 2018 – I.-A. Pop, A. Simon, *Re de Dacia: un proiect de la sfârșitul Evului Mediu*, Cluj-Napoca, 2018.
- Pop, Simon 2021 – I.-A. Pop, A. Simon, *Transilvania de la Dunăre: scrisorile de la Modena ale reginei Beatrice de Aragon din vara anului 1480*, (A)ARMSI 36, 2021, p. 77–92.
- Pop, Simon 2023 – I.-A. Pop, A. Simon, *Între două asedii: note asupra politicii lui Iancu de Hunedoara în prima jumătate a anilor 1450*, RI 32(4–6), 2021, [2023], p. 253–265.

- Pop, Simon 2025 – I.-A. Pop, A. Simon, „Geografii simbolice” la începutul secolului al XV-lea? Popoarele lui Ladislau de Anjou în cuvintele lui Coluccio Salutati, în: C. Bărbulescu, I. Cârja, M. Eppel, A. Fehér, V. Popovici, A. V. Sima, L. Turcu (eds.), *Națiuni, naționalism și perspective interetnice în Transilvania. In honorem Sorin Mitu la 60 de ani*, Cluj-Napoca, 2025, p. 103–115.
- Popović 2010a – M. St. Popović, *The Order of the Dragon and the Serbian Despot Stefan Lazarević*, în: E. Mitsiou, M. St. Popović, J. Preiser-Kapeller, A. Simon (eds.), *Emperor Sigismund and the Orthodox World* (=Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 409), Wien, 2010, p. 103–106.
- Popović 2010b – M. St. Popović, *Mara Branković. Eine Frau zwischen dem christlichen und dem islamischen Kulturkreis im 15. Jahrhundert* (=Peleus, 45), Mainz – Wiesbaden, 2010.
- Rezachevici 1987 – C. Rezachevici, *Stema cu „capete de negri”: înlăturarea unei legende din heraldica românească nord-dunăreană*, AIIA Iași 24, 1987, p. 71–98.
- Rezachevici 2001 – C. Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova (a. 1324–1881). I. Secolele XIV–XVI*, București, 2001.
- Réthy 1892 – L. Réthy, *Adalékok a havaselvi vajdaság numismatikájához*, *Archaeologiai Értesítő* 12(5), 1892, p. 433–436.
- Rohlik 2007 – H. Rohlik, „Rohlik”, *Deutsches Geschlechtsbuch* 219 (2007), p. 155–174.
- Rusu, Pop 1983 – A. A. Rusu, I.-A. Pop, *Familia nobiliară românească Arca din Țara Hațegului (sfârșitul sec. XV–începutul sec. XVI)*, *ActaMN* 21, 1983, p. 211–223.
- Rusu et alii 1989 – A. A. Rusu, I.-A. Pop, I. Drăgan (eds.), *Izvoare privind Evul Mediu românesc. Țara Hațegului în secolul al XV-lea (1402–1473)*, vol. I, Cluj-Napoca, 1989.
- Sacerdoțeanu 1936 – A. Sacerdoțeanu, *Cea d’întăiu pedeapsă de „hiclenie” în Țara Românească*, *RI* 22(10–12), 1936, p. 294–297.
- Sasinek 1874 – F. V. Sasinek, *Pongrácovské listiny*, *Letopis Matice Slovenskej* 11(2), 1874, p. 72–83.
- Simon 2009 – A. Simon, *The Lion in Winter. John Hunyadi from Kossovopolje to Belgrade*, în: A. Dumitran, L. Mádly, A. Simon (eds.), *Extincta est lucerna orbis. John Hunyadi and his Time* (=Mélanges d’Histoire Générale NS 1(1–2), II., Cluj-Napoca, 2009, p. 491–522.
- Simon 2022 – A. Simon, *Campaniile dalmate și italiene ale nobililor de Recaș: implicațiile unui document regal din august 1359*, *Banatica* 32(2), 2022, p. 11–21.
- Simon 2024a – A. Simon, *Eugeniu al IV-lea, Sigismund de Luxemburg și ierarhul pentru toți valahii în primăvara anului 1436*, (A)ARMSI 39, 2024, p. 107–146.
- Simon 2024b – A. Simon, *Dintre toți cei plecați din Valahii: Hunedoreștii între familiile de «migranți»*, *Revista Arhivelor* 101(1–2), 2024, p. 68–102.
- Simon 2024c – A. Simon, *Voievodul apei și Basarabia: la începuturile angevine ale Țării Românești*, Cluj-Napoca, 2024.
- Simon 2024d – A. Simon, *În vremea lui Matia Corvin: treisprezece capitale despre limitele unei domnii*, Cluj-Napoca, 2024.
- Simon 2025 – A. Simon, *Un negru pe blazon: cavalerii din Valahia ai regelui Sigismund de Luxemburg la curtea regelui Ferdinand I de Aragon (1415)*, în: A. C. Dincă, A. Simon (eds.), *Multum laboravistis propter nos et propter bonum pacis et unionis: episoade și reverberații ale Evului Mediu. Profesorului Ioan-Aurel Pop, în al șaptezecilea an al vieții*, I, Cluj-Napoca, 2025, p. 19–36.
- Skorka 2025 – R. Skorka, *Marriages of Convenience, Forced Betrothals: Dynastic Agreements in the Angevin-era Hungary*, *Hungarian Historical Review* 14(1), 2025, p. 96–126.
- Spinei 2009 – V. Spinei, *Document emis de Alexandru cel Bun păstrat în arhivele din Barcelona*, în: V. Sârbu, C. Luca (eds.), *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Câdea*, Brăila, 2009, p. 179–208.
- Stipišić, Šamšalović 1982 – *Zapisnici Velikog vijeća grada Splita. 1352–1354, 1357–1359*, în: J. Stipišić, M. Šamšalović (eds.), *Zavod za Povijesne Znanosti Istraživačkog Centra JAZU*, vol. XII (1982), p. 63–266.
- Szabó 2020 – P. Szabó, ... *Let her remain in the faith of the Greeks. The Marriage Plan between the Noble Families of Hunyadi and Celje in the Light of the Ecclesiastical Union (1448, 1451)*, *Beiträge zur Rechtsgeschichte Osterreichs* 10(2), 2020, p. 159–165.
- Șerbănescu, Stoicescu 1987 – N. Șerbănescu, N. Stoicescu, *Mircea cel Mare (1386–1418). 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești*, București, 1987.
- Tadin 1977 – M. Tadin, *L’origine et la signification de la particule lw dans le titre honorifique des princes de Bulgarie, de Serbie (méridionale), de Valachie et de Moldavie*, *Cyrrillomethodianum* 4, 1977, p. 172–196.
- Teleki 1853 – J. Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon*, X, Pest, 1853.
- Tóth 2019 – N. C. Tóth, *Matyas kiraly első felesége*, în: K. Szovák, A. Zsoldos (eds.), *Királynék a középkori Magyarországon és Európában*, Székesfehérvár, 2019, p. 115–131.
- Ursprung 2018 – D. Ursprung, *Propagandă și popularizare. Povestirile tipărite despre Vlad Țepeș în contextul anului 1488*, *Analele Putnei* 14(1), 2018, p. 45–60.
- Vendrell Galostra 1971 – F. Vendrell Galostra, *Caballeros centroeuropeos en la Corte Aragonesa*, *Magyar Történelmi Szemle* 2(2), 1971, p. 217–241.
- Windecke 1893/ 1897 – E. Windecke, *Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds/ Das Leben Königs Sigmunds*, ediție Wilhelm Altmann/ ediție Theodor von Hagen, Berlin, 1893/ Leipzig, 1899.

A

B

Planșa 1. A. Monede de tip Petrusian (foto Aurel Vîlcu) / Petrusian-type coins (photo Aurel Vîlcu); B. „Ducații matrimoniale” emiși de Gheorghe Branković și Iancu de Hunedoara (open access) / The “matrimonial ducates” issued by George Branković and John Hunyadi (open access).

ABREVIERI / ABRÉVIATIONS / ABBREVIATIONS

- AA – Archäologischer Anzeiger. Deutsches Archäologisches Institut, Darmstadt, München, Tübingen–Berlin
(A)ARMSI – Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București
ACD – Acta Classica Universitatis Scientiarum Debrecenensis, Debrecen
ActaArchHung – Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
ActaHistArt – Acta historiae artium Academiae scientiarum Hungaricae, Akadémiai Kiadó, Budapesta
ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
AÉ – L'Année épigraphique, Paris.
AIIA Iași – Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
AIIC – Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”, Cluj
AJBA – American Journal of Biological Anthropology
AJPA – American Journal of Physical Anthropology
AK – Archaeologiai Közlemények, Pest
AnSt – Anatolian Studies, British Institute of Ankara
AnUCDC – Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”
AnUVT – Annales d'Université « Valahia » Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire
AO – Arhivele Olteniei, Craiova
ArchBulg – Archaeologia Bulgarica, Sofia
ArchÉrt – Archaeológiai Értesítő, Budapest
Argesis – Argesis. Muzeul Județean Argeș. Pitești
ArhMed – Arheologia Medievală
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
AȘUI – Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Az Érem – Az Érem kiadványai, Budapest
Banatica – Banatica. Muzeul Banatului Montan, Reșița
BARBrSer – British Archaeological Reports. British Series, Oxford
BARIntSer – British Archaeological Reports. International Series, Oxford
BCMI – Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice
BerRGK – Bericht der Romisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main
BibIstroPontica-P – Biblioteca Istro-Pontica. Seria Patrimoniu, Tulcea
BJ – Bonner Jahrbücher – Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn, Bonn
BMC – *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, Londra: I, *Augustus to Vitellius*, 1923; II, *Vespasian to Domitian*, 1930; III, *Nerva to Hadrian*, 1936; IV, *Antoninus Pius to Commodus*, 1968; V, *Pertinax to Elagabalus*, 1950 (H. Mattingly); VI, *Severus Alexander to Balbinus and Pupienus*, 1962 (R.A.G. Carson).
BMI – Buletinul Monumentelor Istorice, București
BMJT – Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
BSNR – Buletinul Societății Numismatice Române, București
Buridava – Buridava. Studii și materiale, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu”, Râmnicu Vâlcea
CA – Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie a României, București
Caiete ARA – Caiete ARA. Asociația Arhitectură, restaurare, arheologie, București
Carpica – Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău
CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România
CEpR – Cronica Epigrafică a României
Cerclst – Cercetări Istorice, Iași
CICSA – Centrul de Istorie Comparată a Societăților Antice, Facultatea de Istorie, Universitatea din București
CIL – *Corpus Inscriptionum Latinarum*, I–XVII, Berlin
CN – Cercetări Numismatice. Muzeul Național de Istorie a României, București
CNM, V.1 – *Corpus Nummorum Moldaviae*, vol. V.1, Chișinău
CRAI – Académie des inscriptions et belles-lettres. Comptes rendus des séances de l'année ...
Crisia – Crisia. Muzeul Țării Crișurilor, Oradea

- Dacia – Dacia / Dacia Nouvelle Série. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Académie Roumaine. Institut d'archéologie « V. Pârvan », Bucarest
- Danubius – Danubius. Revista Muzeului de Istorie Galați
- DHA – Dialogues d'histoire ancienne, Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité
- Documenta Praehistorica – Documenta Praehistorica, University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Archaeology, Ljubljana
- EphemDac – Ephemeris Dacoromana, Roma
- EphemNap – Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca
- ERSIR – *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*, I – V, V. Spinei, D. N. Rusu (coord.), Suceava, 2021
- FolArch – Folia Archaeologica. A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve. Annales Musei Nationalis Hungarici, Budapest
- Fontes I – *Fontes Historiae Daco-Romanae – Izvoarele istoriei României*, I, București, 1964
- Fontes II – *Fontes Historiae Daco-Romanae – Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970
- FSI – Forensic Science International
- Glasnik – Glasnik. Srpsko Arheološko Društvo (Journal of the Serbian Archaeological Society), Belgrad
- Hierasus – Hierasus. Muzeul Județean Buzău
- HOMO – HOMO. Journal of Comparative Human Biology, Stuttgart
- Ialomița – Ialomița. Studii de cercetări de arheologie, istorie, etnografie și muzeologie, Slobozia
- IDRE – C. C. Petolescu, *Inscriptiones Daciae Romanae. Inscriptiones externae – Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie*, I-II, București, 1996-2000
- IGB – G. Mihailov, *Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae*, vol. I-V, Sofia, 1956-1970
- IGLR – E. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV–XIII descoperite în România*, București, 1976
- IGRR – *Inscriptiones Graecae ad Res Romanas pertinentes*, publiées par R. Cagnat, J. Toutain, G. Lafaye, Paris, 1906-1927
- IJP – International Journal of Paleopathology
- ISM – *Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae. Series altera: Inscriptiones Scythiae Minoris Graecae et Latinae – Inscriptiile din Sythia Minor*: I. *Inscriptiones Histriae et vicinia – Histria și împrejurimile* (Dionisie M. Pippidi), București, 1983; II. *Tomis et territorium – Tomis și teritoriul său* (Iorgu Stoian), București, 1987; III. *Callatis et territorium – Callatis et son territoire* (Alexandru Avram), București – Paris, 1999; IV. *Tropaeum – Durostorum – Axiopolis* (Emilian Popescu), București – Paris, 2015 ; V. *Capidava – Troesmis – Noviodunum* (Emilia Doruțiu-Boilă), București, 1980; VI.2. *Supplementa 2. Tomis et territorium – Tomis et son territoire* (Alexandru Avram, Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu), București – Paris, 2018
- Istros – Istros. Muzeul Brăilei „Ferdinand I”, Brăila
- IzvestijaVarna – Izvestija na Narodnija Muzej (Izvestija na Varnenskoto Arheologičesko Družestvo), Varna
- JAHA – Journal of Ancient History and Archaeology, Cluj-Napoca
- JAS – Journal of Archaeological Science, Amsterdam
- JAT – Journal of Ancient Topography
- JFS – Journal of Forensic Studies
- JITE – Journal of Institutional and Theoretical Economics
- JHE – Journal of Human Evolution
- LRBC – *Late Roman Bronze Coinage A.D. 394-498*, Londra, 1965: I, *The Bronze Coinage of the House of Constantine A.D. 324–346* (P. V. Hill, J. P. C. Kent); II, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A.D. 346–498* (R. A. G. Carson, J. P. C. Kent).
- MarNero – Il Mar Nero. Annali di archeologia e storia, Roma
- MemAnt – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
- Marmatia – Marmatia. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare
- MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
- MCSEE – Monedă și comerț în Sud-Estul Europei, Sibiu
- MEFRM – Mélanges de l'École française de Rome. Moyen Âge, Rome
- MER – *Catalogue des monnaies de l'Empire romain*. II. J.-B. Giard, *De Tibère à Néron*, Paris, 1988 ; III. J.-B. Giard, *Du soulèvement de 68 après J.-C. à Nerva*, Paris-Strasbourg, 1998
- MFMÉ-SA – A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica, Szeged
- MIR – *Moneta Imperii Romani*. 14. B. Woytek, *Die Reichsprägung des Kaisers Traianus (98–117)*, I–II, Wien, 2010; 18. W. Szaivert, *Die Münzprägung der Kaiser Marcus Aurelius, Lucius Verus und Commodus (161–192)*, Wien, 1986.
- Mousaios – Mousaios. Buletinul Științific al Muzeului Județean Buzău
- MuzNaț – Muzeul Național, Muzeul Național de Istorie a României, București
- Numizmatičar – Numizmatičar. Casopis za anticki i stari jugoslovenski novac, Belgrad

- Numizmatikai Közlöny – Numizmatikai Közlöny. A Magyar Numizmatikai Társulat, Akadémiai Klado, Budapest
- NZ – Numismatische Zeitschrift, Viena
- Oltenia – Oltenia. Studii și Comunicări, Craiova
- Paléorient – Paléorient: revue interdisciplinaire de préhistoire et de protohistoire du sud-ouest et de l'Asie centrale, Paris
- PBF – Prähistorische Bronze Funde, München – Stuttgart
- Peuce – Peuce. Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea
- PME – H. Devijver, *Prosopographia militiarum equestrium quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum*, Leuven, I (A–I, 1976), II (I–V, 1977), III (1980; indici)
- Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
- Przegląd Archaeologiczny – Przegląd Archaeologiczny, Institut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Wrocław
- PZ – Prähistorische Zeitschrift, Institut für Prähistorische Archäologie, Berlin
- RAASI – Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare, Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Republica Moldova
- RAN – Repertoriul Arheologic Național / National Archaeological Repository
- RCAN – Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice, București
- RESEE – Revue des Études Sud-Est Européennes. Academia Română. Institutul de Studii Sud-Est Europeene, București
- RevArh – Revista Arheologică, Chișinău
- RGZM – Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Mainz, I-II, 2004
- RI – Revista Istorică. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București
- RIC – *The Roman Imperial Coinage*, Londra: I², *From 31 BC to AD 69*, 1984 (C. H. V. Sutherland); II, *Vespasian to Hadrian*, 1926 (H. Mattingly, E.A. Sydenham); II.1, *From AD 69–96. Vespasian to Domitian*, 2007 (I. A. Carradice, T.V. Buttrey); II.3, *From AD 117–138. Hadrian*, 2019 (R.A. Abdy, P.F. Mittag); III, *Antoninus Pius to Commodus*, 1930; IV.1, *Pertinax to Geta*, 1968 (H. Mattingly, E.A. Sydenham); IV.2, *Macrinus to Pupienus*, 1938; IV.3, *Gordian III – Uranian Antoninus*, 1949 (H. Mattingly, E. A. Sydenham, C. H. V. Sutherland); V.1, 1927 (reimprimat 1968; P. H. Webb); VII, *Constantine and Licinius A.D. 313–337*, 1966 (P.M. Bruun); VIII, *The Family of Constantine I A.D. 337–364*, 1981; X, *The Divided Empire and the Fall of the Western Parts A.D. 395–491*, 1994 (J.P.C. Kent)
- RMD – Margaret M. Roxan, *Roman Military Diplomas*, London: I. *Roman Military Diplomas 1954–1977*, 1978; II. *Roman Military Diplomas 1978–1984*, 1985; III. *Roman Military Diplomas 1985–1993*, 1994; Margaret M. Roxan, P. Holder, *Roman Military Diplomas IV*, 2003; P. Holder, *Roman Military Diplomas V*, 2006
- RMM-MIA – Revista Muzeelor și Monumentelor – Monumente Istorice și de Artă, București
- Romanoslavica – Romanoslavica. Asociația Slaviștilor din România, București
- RPC – *Roman Provincial Coinage*, Oxford (https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/search/map?volume_id=)
- RPC, VII.2 – *Roman Provincial Coinage. VII.2. From Gordian I to Gordian III (AD 238–244): all provinces except Asia*, Londra/Paris, 2022 (J. Mairat, M. Spoerri Butcher, cu contribuția M. Amandry, R. Bland, K. Butcher, J. Nurpetlian, U. Peter).
- RRH – Revue Roumaine d'Histoire, Bucarest
- SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
- SCIA.AP – Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică
- SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
- SCN – Studii și Cercetări de Numismatică, București
- SHA – *Scriptores Historiae Augustae*, Teubner, Leipzig, 1965
- Simpozion Chișinău 2003 – *Simpozion de numismatică dedicat Centenarului Societății Numismatice Române (1903–2003)*, Chișinău, 26–28 noiembrie 2003, București, 2005.
- SMIM – Studii și Materiale de Istorie Medie. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București
- SMMIM – Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară, București
- SNGCop 2 – *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish Royal National Museum*, Copenhaga, 1942–1969 (serie reeditată); II, *Thrace and Macedonia*, West Milford, 1982.
- SP – Studii de Preistorie, București
- StCl – Studii Clasice, București
- StratumPlus – Stratum Plus, Școala Superioară de Antropologie, Chișinău, St Petersburg, București
- Suceava – Suceava. Anuarul Muzeului Național al Bucovinei, Suceava
- SympThrac – Symposia Thracologica, București
- Syria – Syria. Archéologie, art et histoire. Institut Français du Proche-Orient
- TdE – Trabajos de Egiptología. Papers on Ancient Egypt, Universidad de La Laguna, Tenerife, Spania

Th-D – Thraco-Dacica, București

Tyragetia – Tyragetia. Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Chișinău

VAH – Varia Archaeologica Hungarica V. Redigit Csanád Bálint. Publicationes Instituti Archaeologici Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest

Valachica – Valachica. Studii și cercetări de istorie și istoria culturii, Complexul Muzeal Național „Curtea Domnească”, Târgoviște

ZPE – Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn

ZRVI – Zbornik radova Vizantološkog instituta. The Institute for Byzantine Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrad